

Solymosi Tari Emőke zenetörténész ünnepi beszéde a Lajtha-szobornál, a budapesti Károlyi-kertben, a 2022. június 14-én megtartott koszorúzás alkalmából

Tisztelt Egybegyűltek!

Lajtha Lászlóra, a 130 éve született zeneszerzőre, népzenekutatóra, tanárra, karmesterre, kultúrdiplomátára emlékezünk, s egyúttal egy olyan ember előtt tisztelgünk, aki a történelmi hányattatások, a két világháború, a kommunista fordulat, a Rákosi-rendszer megfélemlítései idején, majd az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után is mindig hű maradt az elveihez, aki bátran harcolt az igazságért, és aki úgy tudta szeretni és szolgálni magyar hazáját, hogy közben a legmagasabb európai értékek nemzetközileg elismert képviselője volt. Jómagam is sokszor álltam már itt és a Váci utcai Lajtha-ház előtt a mester születésnapja alkalmából, és beszéltem arról – különféle nézőpontokat választva –, hogy miért is emlegetjük a Bartóknál és Kodálynál egy évtizeddel fiatalabb Lajtha Lászlót a XX. század első felének egyik legjelentősebb magyar muzsikusként és miért is tekinthetünk rá emberként úgy, mint példaképünkre.

Most hadd legyek egy kicsit rendhagyó, és hadd közelítsem meg ezt a kivételes életművet más oldalról, felemlítve néhány friss, személyes élményemet.

Az első: Nemrégiben jelent meg egy kiváló újságíró interjúkötete,¹ amelyben 40 év alatt írt interjúiból válogatott, és azt a beszélgetést is a kötetbe foglalta, amelyet velem készített Lajtha László életútjáról és művészetéről.² Mivel a beszélgetés és a könyv megjelenése között több mint egy évtized telt el, a nyomdába adás előtt arra kértem, foglaljam össze röviden, mi-minden történt Lajtha körül a találkozásunk óta. Két sűrű oldalon soroltam a gyönyörű programokat, ősbemutatókat, hangversenyeket, könyveket, lemezfelvételeket, tudományos előadásokat, konferenciákat, magyarországi és külföldi kiállításokat, és persze ennek a szobornak a felavatását. Kiemeltem azt az örökre emlékezetes élményemet, amikor egy ifjúsági koncertsorozat keretében összesen hatezer kamasz diáknak mutattuk be Lajtha VII. szimfóniáját, amely nyilvánvaló reflektálás az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésére, és a diákok lélegzetvisszafojtva figyeltek a zenére, majd tetszésüket vastapssal fejezték ki, mert annyira megfogta, sőt megrázta őket ez a drámai muzsika. Összefoglalómat ezzel zártam: „Megtört a jég.” És valóban, a hosszú felsorolás azt bizonyította, hogy – bár Lajthát sokáig valóban méltatlanul mellőzték, elsősorban politikai okokból – immár az örömmel van itt az ideje, az afölötti örömmel, hogy Lajthát, a zeneszerzőt és népzenekutatót hatalmas érdeklődés övezi, hogy egyre több elsőrangú művész fedezi fel magának és akarja játszani opuszait, hogy a közönség szívéhez egyre könnyebben tör utat a zenéje, hogy egyre többen kutatják és a fiatalok közül is egyre többen választják szakdolgozati vagy doktori témának munkásságát. Egyszóval Lajtha – akire életében szerettek úgy hivatkozni a második hazájában, Franciaországban, mint „a három nagy magyar” egyikére, vagyis mint Bartók Béla és Kodály Zoltán egyenrangú zeneszerző- és népzenekutató kollégájára – az itthon 1951-ben

¹ D. Magyar Imre: *Kérdéskönyv. Beszélgetések 1981–2020*. Kalligram, 2021.

² Az interjú címe: „Lajtha nem tudott volna a gyökerei nélkül élni.” Solymosi Tari Emőke. I. m.: 293–299.

kapott Kossuth-díja mellé és a Franciaországban 1955-ben elnyert Francia Szépművészeti Akadémiai tagság mellé immár elnyerte a mai művészek, tudósok és a közönség szeretetét és elismerését is.

Az igazi értékek – legyenek azok művészi, tudományos vagy emberi értékek – bármennyire is megpróbálják elnyomni őket, felemelkednek, érvényre jutnak, a megérdemelt helyükre kerülnek.

A második élményem: Néhány hónapja egy egészen nagyszerű berlini kamaraegyüttes, a Notos Kvartett úgy döntött, hogy egy igen rangos cégnél elkészíti Lajtha közel 100 éve nem hallott fiatalkori (1925-ben írt) zongoranegyesének világelső hangfelvételét. A mérhetetlen nehézségű, félórás kompozíciót szinte újjáteremtették, előadásuk egészen zseniális és magával ragadó. Döbbenet hallgattam a felvételt újra és újra, nem akartam elhinni, hogy a fiatal Lajtha ilyen nagyszabású, briliáns kompozíciót írt, és azt sem, hogy külföldi művészek ennyire tudnak azonosulni ezzel, és ilyen heroikus munkát fektetnek abba, hogy a művet a legmagasabb művészi színvonalon szólaltassák meg. Bizonyos, hogy ebben a rendkívüli előadásban ez a zenemű is sok új hívet szerez majd a magyar mesternek szerte a világon. Számomra ez az elmúlt hónapok egyik legnagyobb művészi élménye Lajthával kapcsolatban.

A harmadik élményem pedig egy nagyszerű tudományos eredményhez kötődik: néhány hete vehettem kezembe egy régen várt kötetet, pontosabban két kötetet. A Lajtha-kutatás egyik elindítója, a Széchenyi-díjas zenetörténész, Berlász Melinda – hosszú évtizedekig tartó, önfeláldozó munkával és rendkívüli tudományos igényességgel – elkészítette a Lajtha-írások (több mint 100 írás) kétkötetes, mintegy 800 oldalas kitevő összkiadását. Íme most előttünk áll mindaz, amit Lajtha László – 69 zenei opusza és a szinte felmérhetetlen jelentőségű népzene gyűjtő tevékenységét összegző népzenei monográfiái mellett – élete során papírra vetett. Berlász Melinda korábban, a zeneszerző születésének centenáriuma mára kiadta az összegyűjtött írások első kötetét, amely bő félszáz írást tartalmazott, de a többi íráshoz csak igen nehezen lehetett hozzáférni. Most könnyen elérhető minden, ami a kutatóknak szükséges ahhoz, hogy elindulhassanak, és reméljük, nagyon sokan fognak elindulni az úton, hogy Lajtha művészetének, és általában zenei munkásságának minél több, minél mélyrehatóbb, minél igazabb, hitelesebb értelmezése születhessen meg. A két kötet nemcsak mérföldkő a Lajtha-kutatásban, hanem szimbóluma is annak az örömdetes folyamatnak, amelyről eddig is szoltam, vagyis annak, hogy Lajtha visszavonhatatlanul elfoglalja helyét a magyar és a nemzetközi zenei életben.

Úgy érzem, Lajtha születésének 130. évfordulójához közeledve az a legméltóbb, ha tőle magától idézek, méghozzá egy olyan írásból, amelyet most, ebben az új tudományos kiadványban olvashatunk először. Mivel Lajtha azt vallotta, hogy a zene az ember szépségeszményének kifejezése, hadd álljon itt egy gondolata a művészetben rejlő szépséggel és titokzatossággal, a művészet adta élménnyel kapcsolatban:

„Ha egy muzsikusz zenéjét hallgatom meg, akkor megdöbbenhet, megrázhat, elszomoríthat, szenvedélyével magával ragadhat – egyszóval mindent tehet velem, amit tud. Ha hagyom, hogy a zene reám hasson, hogy eltölthessenek hullámjai, akkor nem kell gondolkodnom, hogy mi a szép benne. Akkor az volt a szép, amit (...) mesterségével megszerkesztve, felépítve megalkotott, és ami reám már nem mint művészi szerkezet, hanem mint élmény hatott. Ha azt akarom megvizsgálni, hogy hogyan csinálta meg, akkor anyagszerűen vizsgálva megnézhetem, hogyan s miképpen harmonizált, milyen szólamokat font össze egy hangzó

egésszé, vagy festőnél tanulmányozhatom ecsetkezelését, rajzolni tudását és kompozícióját, egyszerűen beleshetek a műhelybe.

De ha még tovább akarnék vizsgálni, és többé nem azt nézem, vésővel hogy formálta ki a márványtömbből szobrát, hanem mi a lényege, mi az a valami, ami mindeme élettelen anyagoknak élő hatást ad, mi az a valami, ami Michelangelo »Éjszaká«-ját megkülönbözteti másolótól, (...) akkor a mesterségbeli tudáson, pozitívumon túl eljutnék a misztikumhoz. A műalkotás tehát élő egység, melyben az élet a szépség, és amely olyan, mint minden élő szervezet. A misztikumhoz jutok el, ha nem az élő egységet látom, nem a megfogható szerkezetet, hanem azt a titkot kívánnám kilesni, hogy mi is élet lényege.”³

Lajtha zenéjének is megvan ez a titka, ez a misztikuma, ez az ellenállhatatlan szépsége, amely egyre több hallgatót, zeneélvezőt és tudományos elemzőt fog magához vonzani.

Köszönöm, hogy meghallgattak, köszönöm, hogy együtt ünnepelhetünk.

Solymosi Tari Emőke

2022. június 14.

³ Lajtha László: Beszélgetés a művészetről. In: *Lajtha László írásai I.–II.* Közreadja Berlász Melinda. Budapest: Rózsavölgyi és Társa – Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézete, 2022, 718.